

الله
الرحمن الرحيم

رخفا

۳

پاسخی به پرسش‌های دخترانه

نویسنده: محمدباقر پورامینی

ویراستار: محمدمهدی باقری

آستان قدس رضوی

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

آدرس: حرم مطهر امام رضا^ع، اداره پاسخ‌گویی به سوالات دینی و اطلاع‌رسانی

تلفن و دورنگار: ۰۵۱۱-۲۲۴-۶۰۰۲

pasokhgoo@razavi.tv

» اشارة

پرسیدن برای یافتن راه، خود، ارزش است...

و هر فرهنگی که به پرسشگری بها دهد

و زیباترین، دقیق‌ترین و ساده‌ترین پاسخ‌ها را پیش رو بگذارد،

گسترش و دوام خود را تضمین کرده است.

مهم، انتخاب بهترین راه است...

و **رهنمایی** است در این مسیر.

همگام باشید و با طرح دیدگاه‌های رنگارنگتان، یاری مان کنید.

درآمد

پیامبر اسلام ﷺ همچون همهٔ انبیاء، هدایت مردم را با دو هدف آغاز و دنبال کردند: اول، آشنا ساختن مردم با معارف الهی و دوم، کامل کردن اخلاق جامعه؛ یعنی تعلیم کتاب و حکمت از یک سو و تزکیه نفوس مردم از سوی دیگر؛ آن گونه که قرآن می‌فرماید: **﴿وَ يَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يَزْكِمُهُم﴾** از این‌رو، می‌توان رسالت پیامبر ﷺ را این گونه بیان داشت: او برای تعلیم و تربیت و تزکیه آمد تا در بخش نظری، جامعه را به **علوم الهی** و صحیح رهنمون سازد و در بخش عملی، مردم را به **طهارت روح** برساند.

مخاطب چنین حرکت هدایت‌بخشی، **جان** انسان خواهد بود؛ نه بدن او. از این‌رو، زن و مرد، هر دو **همسان هم**، مخاطب پیام پیامبر ﷺ خواهند بود. محور تعلیم و تعلم، **جان آدمی** است؛ نه بدن و نه مجموع جان و بدن. آن که عالم می‌شود، روح است و روح، نه مذکور است و نه مؤنث. پس، آنچه با **كمال آدمی** سروکار دارد، نظیر مسائل علمی و اعتقادی و اخلاقی،

در آن، میان مرد و زن تفاوتی نیست؛ اما چون از مسائل اجرایی و تقسیم کار سخن بهمیان می‌آید، بهدلیل خصوصیات طبیعی و بدنی هریک، وظایف مشترک و مختص معنا پیدا می‌کند؛ ولی تفاوت وظایف، نقشی در میزان تکامل آن دو نخواهد داشت.^۲

زن، همچون مرد، تکامل‌پذیر است و قرآن هرگاه از ارزش‌های والای انسانی سخن می‌گوید، از زنان، همسان مردان یاد می‌کند؛ بدان حدکه **هر** دو می‌توانند به **مقامات انسانی** و **معنوی** دست یابند: مقاماتی همچون اسلام، ایمان، طاعت، راست‌گویی، شکیبایی، خداترسی، روزه‌داری، خویشتن‌داری و یاد خدا برای هر زنی به‌دست‌آمدنی است.^۳ طبیعی است که عمل صالح او نیز، همچون مرد، پیامد و ره‌آورده این دنیایی و آن سرایی خواهد داشت:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكْرٍ أَوْ أُنْثِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيهِ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنُجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾
= هر مرد و زن که کاری نیکو انجام دهد، اگر ایمان آورده باشد، زندگی خوش و پاکیزه‌ای به او خواهیم داد و پاداشی بهتر از کردارشان.^۴

با این درآمد، پیام پیامبر ﷺ را به دختران مسلمان در چند محور مطرح می‌کنیم:

۱. به دختر بودن خود ببالید.

زمانی، غالب جامعه عرب، زن را مایه عار می‌دانست و از دختر، نفرت داشت و حتی او را زنده به گور می‌ساخت.^۵ در چنین محیطی، اسلام جایگاه انسانی زن را احیا کرد و او را ریحانه، یعنی شاخه‌گلی طریف، نامید.^۶ یکی از ارمغان‌های زیبای پیامبر ﷺ شخصیت دادن به دختر و زن است؛ بدان حدکه ایشان می‌فرمودند:

«دختران خجسته‌اند و دوست‌داشتنی». ^۷ «بهترین فرزندان شما، دخترانتان می‌باشند.» ^۸ «از خوش قدمی زن این است که نخستین فرزنش، دختر باشد.» ^۹ «دختر خوب فرزندی است مهربان، مددکار، مونس، بابرکت و دورکننده حسرت.» «کسی که دختر دارد، مشمول نصرت و برکت و آمرزش خواهد بود.»

چون به نبی خاتم ﷺ بشارت دختر می‌دادند، می‌فرمودند: «گلی است که خدا^{۱۰} روزی اش می‌دهد و تأمین او با خداست.» ^{۱۰} بر خود ببالید و از آن دسته دخترانی باشید که پیامبر ﷺ درباره ایشان فرمودند: «چه خوب فرزندانی‌اند، دختران محجوب.» ^{۱۱}

۲. از فرصت‌ها سود جویید.

پس تو را هر لحظه مرگ و رجعتی است مصطفی فرمود دنیا ساعتی است^{۱۲} زندگی کوتاه‌تر از آن است که دست کم گرفته شود. پیامبر اعظم ﷺ می‌فرمودند: «در قیامت برای هر روز از ایام عمر بندگان، ۲۴ پرونده به تعداد ساعت‌های شباه روز می‌گشایند. بنده، پرونده‌ای را پُر از روشنی و سرور می‌یابد و از دیدنش چنان حدی از شادی و شعف به وی دست می‌دهد که اگر بر دوز خیان تقسیم شود، احساس کردن رنج آتش را از آنان می‌ستاند: و این، ساعتی است که پروردگارش را در آن، اطاعت کرده است. سپس، پرونده‌ای دیگر می‌گشایند و بنده، آن را تاریک و بدبو و ترس آور می‌بیند و از مشاهده‌اش چنان بی‌تابی و

ترسی به وی دست می‌دهد که اگر بر بھشتیان تقسیم شود، خوشی را از آنان باز می‌ستاند؛ و این، لحظه‌ای است که پروردگارش را در آن، **نافرمانی** کرده است. سپس، پرونده‌ای دیگر برایش می‌گشایند و آن را تمهی می‌بینند؛ نه چیزی در آن است که او را شادمان کند و نه چیزی که ناراحتش سازد؛ و این، ساعتی است که خوابیده یا به کارهای **مُباح** دنیایی، سرگرم بوده است. آن گاه بهجهت ازدستدادن این لحظه‌ها، احساس **حسوت** و تأسف به وی دست می‌دهد؛ چراکه می‌توانست آن را از نیکی‌های بی‌شمار پُر سازد. این سخن خداوند «آن (روز) **روزِ حسرت خوردن** است»^{۱۳} (بدین اشاره دارد).^{۱۴}

فرصت جوانی غنیمتی زودگذر است. لحظات زندگی را جدی بگیرید و فرصت جوانی را دریابید؛ جوانی نسیم رحمت است؛ آن گونه که محمد مصطفی ﷺ می‌فرمودند: «انْ لِرَكِمْ فِي أَيَامِ ذَهْرَكَ نَحَّاتُ الْأَقْتَرَضُوا لَهَا» (= در ایام زندگی تان، نسیم‌های رحمتی می‌وزد. مراقب باشید خود را در معرض آن قرار دهید).^{۱۵}

آنها

گفت پیغمبر که نفحت‌های حق
گوش و هش دارید این ایام را
نفعه آمد مر شما را دید و رفت
نفعه دیگر رسید، آگاه باش

اندرین ایام می‌آرد سبق
در ریایید این چنین نفحات را
هر که را می‌خواست جان بخشید و رفت
تا ازین هم و انمانی، خواجه تاش^{۱۶}

۳. حیا را پاس دارید.

حیا سرچشمۀ همه زیبایی‌هاست^{۱۷} و در نبود حیا، هیچ کار زیبایی انجام نشده و هیچ کار زشتی ترک نمی‌شود.^{۱۸} پیامبر ﷺ می‌فرمودند: «الإِسْلَامُ غُرَيْبٌ فِلَيْسُهُ الْحَيَاةُ» (=اسلام عریان است و حیا لباس آن است).^{۱۹}

حیا همان دگرگونی حال و انکسار و دوری گزینی از کار زشت است؛^{۲۰} بهخصوص آنکه انسان، احساس کند که ناظری او را می‌بیند و آگاهی و نظارت خداوند^{۲۱} عامل برانگیختن حیاست. رسول خدا ﷺ می‌فرمودند: «فَاسْتَحْيُوا إِلَيْهِ أَنْ يَطْلَعَ اللَّهُ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ أَمْرِكُمْ» (= شرم کنید امروز، از اینکه خداوند از تمام امور شما مطلع است).^{۲۲}

بزرگ‌ترین سرمایه دختر و زن مسلمان، حیای اوست که ثمره آن، مهار شهوت و تضمین عفت او خواهد بود. یکی از مظاہر حیا را می‌توان در آمد و شد دختران و زنان در جامعه

دانست و بی‌شک، اختلاط، برای عفت و پاکی خطرساز است. وقتی رسول خدا ﷺ شنیدند که در راهها و مسیرها، زنان و مردان به صورت مختلط آمدواشد می‌کنند، به زنان توصیه فرمودند که در کنارِ راه حرکت کنند.^{۳۲} درنگ در نوع برخورد موسی ﷺ با دختر شعیب و شیوه راه‌رفتن این دختر که با حیا آمیخته بود نیز، برای زنان الهام‌بخش است.^{۳۳}

۴. پوشش مناسب انتخاب کنید.

پیامبر اسلام ﷺ بر پوشیدگی زن در مقابل نامحرم و دوری از جلوه‌گری و خودنمایی، اصرار می‌ورزیدند. نیز، اعجاز او، قرآن، همپای توصیه به مردان در دوری از چشم‌چرانی و رعایت پوشش بدن از نامحرم، به زنان نیز توصیه می‌کند که دیدگان خود را فروخواباند و عفت پیشه کنند. به دو آیه زیر دقت کنید:

- «ای پیامبر، به همسران و دختران و زنان مؤمن بگو، پوشش‌های بلند (جلباب) خود را بر خوبیش فرو افکنند.»^{۳۴}
- «به زنان مؤمن بگو، دیدگان خود را فرو خوابانند و عفت پیشه سازند و دامن خود را از

آنچه پیداست

بیگانگان پوشانند و زیور خویش را جز برای شوهران و سایر محارم، آشکار نکنند؛ مگر آنچه پیداست؛
و روسری‌های (خُمر) خویش را به گریبان‌ها اندازند تا سر و گردن و سینه و گوش‌ها پوشیده باشد و
پاهایشان را [چنان] به زمین نکوبند که آنچه از زینت پنهان می‌کنند، معلوم شود.)^{۲۵}

درباره این دو آیه، به چند نکته توجه کنید:

- ۱- جلباب، پوششی چادرمانند، گشاد و پارچه‌ای است و با روسری کوچک و خمار متفاوت است. جلباب همچون مقنעה‌ها و روسری‌های بزرگ، سر و همه بدن را می‌پوشانیده است.^{۲۶}
- ۲- خداوند علیک در آیه نخست، با بیان جلباب، به پوشاندن سر و گردن و بدن زنان اشاره دارد.
- ۳- خُمر جمع خمار و به معنای روسری و سرپوش است^{۲۷} و خداوند علیک در آیه دوم، از دختران و زنان مؤمن خواسته است که به وسیله خمار، سینه و گریبان (جیب) خود را بپوشانند. مرحوم طبرسی درباره این آیه می‌نویسد: «زنان مدینه، اطراف روسری‌های خود را به پشت

سر می‌انداختند و سینه، گردن و گوش‌های آنان آشکار می‌شد. براساس این آیه، آنان موظف شدند اطراف روسربی خود را به گریبان‌ها بیندازند تا این موضع نیز مستور باشد.^{۷۸} ابن عباس نیز درباره تفسیر این آیه، می‌گوید: (یعنی زن باید مو، سینه، دور گردن و زیر گلوی خود را پوشاند).^{۷۹}

۴-۳ قرآن در پاسخ به ضرورت پوشش نیز چنین می‌فرماید: «ذلک أَنْفُسُ الْمُرْعَنِ فَلَا يُؤْذِنُونَ»^{۸۰} (بدین وسیله شناخته می‌شوند [که احالت خانوادگی دارند؛] پس، با آزار و تعقیب [هوس رانان روبه رو نمی‌شوند).

۴-۴ پیامبر ﷺ به اسماء فرمودند: «اسماء، وقتی زن بالغ شد، شایسته نیست که [دربرابر نامحرم] جز صورت و دست‌هایش دیده شود.»^{۸۱}

۴-۵ پوشش اسلامی به معنای زندانی کردن و قراردادن زن در پشت پرده و درنتیجه، مشارکت نکردن در فعالیت‌های اجتماعی نیست؛ بلکه پوشش بدان معناست که شما به عنوان

دختر و زن مؤمن، در معاشرت با مردان، بدن خود را بپوشانید و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازید و مشارکتتان در فعالیت‌ها، بر اصول انسانی و اسلامی استوار باشد.^{۳۳}

۴-۶ بسیاری جامعه‌شناسان، حجاب زن را مقتضای طبیعی جامعه بشری معرفی کرده‌اند. مونتسکیو می‌نویسد: «قوانين طبیعت حکم می‌کند که زن، خوددار باشد؛ زیرا مرد را با تهور آفریده‌اند و زن، نیروی خودداری بیشتری دارد. بنابراین، تضاد بین آنان را می‌توان با حجاب از بین بُرد و براساس همین اصل، تمام ملل جهان معتقدند که زنان باید حیا و حجاب داشته باشند.»^{۳۴}

پدیده‌ای به نام «پوشیده‌های برهنه!»

آنچه در پوشش مهم است، رعایت عفت، حیا، دوری از معاشرت با مردان بیگانه و پرهیز از نگاه چشم‌های نامحرم است؛ در غیراین صورت، اگر نوع دوخت و جنس پارچه، دختران و

زنان را به پوشیدن لباس‌های نازک و چسبان سوق دهد و **جلوه‌گری** و **خودنمایی** را ترویج کند، با پدیده‌ای به نام پوشیده‌های برهنه روبه‌رو هستیم.

گاه، در جامعه، دختران و زنانی دیده می‌شوند که به‌ظاهر، با چادر یا مانتو، پوشیده‌اند؛ ولی در واقع برهنه‌اند! پیامبر ﷺ چنین زنانی را «کاسیات عاریات» می‌نامند و در وصفشان می‌گویند: «آنان زنانی‌اند که پوشش دارند، اما برهنه‌اند. آنان به **کچ راهه** می‌روند و دیگران را به **کچ روی** تشویق می‌کنند.»^{۳۴}

پوشش، منهای عفت و حیا، همان پوشیدگی برهنه را به‌دبال دارد. شهید مطهری در تبیین این پدیده چنین می‌گوید: «حرکات و سکنات انسان، گاهی زبان دار است: گاهی وضع لباس و راه‌رفتن و سخن‌گفتن زن، **معنادار** است و به‌زبان بی‌زبانی می‌گوید که دلت را به من بده، در آرزوی من باش و مرا تعقیب کن.»^{۳۵}

۵. هماره دانش بجوييد.

همواره با دانش و علم ماؤس باشيد؛ چون «خداوند^{۳۶} درجه آنانی را بالا می‌برد که ايمان آوردن و از علم بهره‌مند شدند». ^{۳۶} هيچ وقت از يادگيري و دانش‌آموزی خسته نشويد و به فکر فارغ‌التحصيلي نيفتيد. اين توصيه پيامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} را همواره به ياد داشته باشيد که می‌فرمودند: «چهار چيز است که هر باهوش و خرمندي، باید به آن پايinden باشد: شنیدن دانش، حفظ کردن، نشردادن و عمل به دانش». ^{۳۷} هر ظرفی وقتی چيزی در آن می‌گذارند، گنجایش خود را از دست می‌دهند؛ مگر ظرف دانش که با افزودن آن، گنجایشش بيشتر می‌شود. ^{۳۸} پيامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} می‌فرمودند: «زنان انصار، خوب زنانی هستند: شرم، مانع فقاهت آنان در دین نمی‌شود». ^{۳۹}

بهترین مطالبی که شایسته است جوانان یاد بگیرند، چیزهایی است که در بزرگسالی بدان نیاز دارند تا بتوانند در زندگی اجتماعی، از آموخته‌های دوران جوانی خود استفاده کنند.^۴

علم، بال است مرغ جانت را
علم، دل را به جای جان باشد
علم، نور است و جهل، تاریکی^۱
بر سپهر او برد روانت را
سر بی علم بدگمان باشد
علم راهت برد ز تاریکی^۲

۶. از حقوق خود آگاه باشید.

خودآگاه باشید. شما به عنوان دختر و زن مسلمان، در محیط خود نقش‌های مشخص شده‌ای دارید؛ زن بهمانند مرد، مسئولیت اجتماعی دارد و در فرهنگ قرآن، به هدایتگری، امری به معروف، بازدارنگی از زشتی‌ها و ناهنجاری‌ها، در همه زمینه‌ها می‌پردازد:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمَنَاتُ بَعْضُهُمُ أُولَيَاءِ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيَقِنُّونَ الصَّلَاةَ وَيَؤْتُّونَ الزَّكَاةَ وَيَطْبِعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيِّدُهُمُ الْلَّهُ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

(مردان و زنان بایمان، دوستان یکدیگرند که به کارهای پستنده و امی دارند و از کارهای ناپسند، باز می‌دارند و نماز برپا می‌کنند و زکات می‌دهند و از خدا و پیامبرش فرمان می‌برند. آنان اند که خدا بهزادی مشمول رحمتشان قرار خواهد داد که خدا توانا و حکیم است).^{۳۳} در احیای این حق خود، بیشتر تأمل کنید.

۷. از مشورت غافل نشود.

از داشتن مشاوری دان، خود را محروم نکنید؛ تمام انسان‌های موفق، مشاوری اعتمادپذیر داشته‌اند. به‌حال، راهی که شما می‌خواهید طی کنید و هدفی که می‌خواهید به آن برسید، احتمالاً پیش از شما هم دیگرانی در آن راه، رفته‌اند و به آن هدف رسیده‌اند؛ مشورت با رفته‌ها و رسیده‌ها، کمک زیادی برای شماست.

این سخن پیامبر را فراموش نکنید: «نه کسی از مشورت، بدبخت شده و نه خودرأی، خوشبخت». ^{۴۳}
از اتهام نادانی در مشورت ترسید و بدانید که «هیچ پشتیبانی اعتمادپذیرتر از مشورت نیست». ^{۴۴}

مشورت ادراک و هشیاری دهد
عقل‌ها مر عقل را یاری دهد
مشورت»، کالمُستشار المُؤْتَمن ^{۴۵}

گفت پیغمبر: «بکن ای رأی‌زن

۸. درخت دوستی بنشانید.

دوست آینه تمام‌نمای دوست است. در انتخاب دوستان دقت کنید: دوستان پاک را برگزینید و از دوستان ناپاک فرار کنید.

درخت دوستی بنشان که کام دل بهبار آرد ^{۴۶} نهال دشمنی برکن که رنج بی‌شمار آرد
با کسانی آمدوشد کنید که خداباور، خودباور و خودساخته‌اند. حقیقت این است که
انرژی مثبت و نیروی درونی آدم‌ها، تاحدی مُسری است: مهم آن است که کنارشان باشید.
ضمن اینکه چیزهای بسیاری می‌شود از همین همنشینی‌های ساده، **آموخت**.
تو اول بگو با کیان زیستی پس آنگه بگوییم که تو کیستی

شخص به آیین دوست خود است. پس، باید هر کدام از شما بنگرد که با چه کسی دوستی می‌کند.^{۴۷} پیامبر اکرم ﷺ با بیان جمله‌ای مهم، از ویژگی‌های دوست خوب، چنین یاد می‌کنند: «إِذَا رَأَيْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَلَاثَ خَصَالٍ فَارْجِهُ الْحَيَاةُ وَالْأَمَانَةُ وَالصَّدْقَ وَإِذَا مُتَرَّهَا فَلَا تَرْجِهُ» (=اگر در دوستی خود این سه خصلت را دیدی، به او امید داشته باش: حیا، امانت و راستی؛ در غیرایین صورت، به او امیدوار مباش).^{۴۸} البته به این نکته هم توجه کنید: برای دوستی خود مرزی قرار دهید؛ چراکه «نهایی از همنشینین بد بهتر است».^{۴۹}

۹. قدردان والدین خود باشید.

در خوبی کردن، کُرنش و فروتنی به پدر و مادر خود، کوتاهی نکنید. خوشابه حال کسی که پدر و مادرش را نیکی کند. شخصی از پیامبر ﷺ درباره **دوستداشتنی تربین** کار از نظر ایشان سؤال کرد و آن حضرت، نخست به گزاردن نماز اول وقت اشاره فرمودند و آنگاه، از نیکویی به پدر و مادر یاد کردند.

روزی، خواهر رضاعی پیامبر اکرم ﷺ به نزد آن حضرت آمد. ایشان وقتی به او نگریستند، از او شادمان شدند و ملحفه‌شان را گستردند و او را بر آن نشاندند؛ سپس، روی کردند و با او با گشادگی چهره سخن گفتند... خواهر رضاعی برخاست و رفت و برادر رضاعی پیامبر ﷺ

آمد. رسول خدا^{علیه السلام} رفتاری که با خواهر کرده بودند، با او نکردند. به حضورش عرض کردند: «ای رسول خدا^{علیه السلام}، با خواهر رفتاری کردی که با او، درحالی که مرد است، نکردی!؟» فرمودند: «چون او نسبت به پدر و مادرش، نیکوکارتر از برادرش بود.»^۵

این نکته نیز شایان توجه است: شخصی به حضور پیامبر^{علیه السلام} رسید و درباره نیکی به پدر و مادر، از آن حضرت پرسش کرد. ایشان فرمودند: «به مادر نیکی کن، به مادر نیکی کن، به مادر نیکی کن.» و سه بار نیز فرمودند: «به پدرت نیز نیکی کن.» پیامبر^{علیه السلام} پیش از آنکه نیکی کردن به پدر را ذکر کنند، از مادر آغاز کردند.^۶

۱۰. با زنان نامُور آشنا شوید.

آشنایی با زندگی زنان بزرگ و موفق تاریخ که **الگوهای کامل** و مطلق زندگی زنان هستند، گامی برای **تضمین سلامت زندگی** شمامست. زنان والایی نظیر آسیه^{رض}، مریم^{رض}، حضرت زهرا^س، زینب کبری^س و حضرت معصومه^س از چهره‌های شاخص عالم‌اند که مطالعه حیات معنوی و اجتماعی ایشان، راز و رمز **موفقیت در زندگی** را به شما نشان می‌دهد و انگیزه لازم را برای **بهترزیستن**، در دل و ذهتان تقویت می‌کند.

خواندن مجموعهٔ یازده جلدی **بانوان ابرار را به شما توصیه می‌کنیم**. در این مجموعه، از **۵۵ چهرهٔ زن نامُور** تاریخ یاد شده است: هاجر، فاطمه‌بنت‌اسد، نرگس، فضّه، حمیة مصفا، مریم، آسیه، اُم‌سلمه، فاطمه‌بنت‌حسن، حوا و خدیجه.

۱۱. مطالعه را دست کم نگیرید.

کتاب خوانی را جزوی از برنامه خودتان قرار دهید. **دست به کار شوید** و برای کتاب خواندن (البته کتاب‌های غیردرسی) جای مناسبی در زندگی تان باز کنید. دو اصل زیر را سرلوحة این اقدام بدانید:

۱۱-۱ خوب کتاب خواندن: خواندن کتاب، هم به صورت **انفرادی** مطلوب است و هم به صورت **تیمی**. برای صورت دوم، توصیه می‌کنیم که چند نفر از دوستان خوب و هم‌سن‌وسال خودتان را گرد هم آورید و تیمی تشکیل دهید. پس از انتخاب کتاب‌های مدنظرتان، برای مطالعه آن‌ها برنامه‌ریزی کنید. بهتر است تعداد اعضای تیم شما سه تا پنج

نفر باشند. بخش‌های مختلف هر کتاب را بین اعضای این گروه تقسیم کنید. هر کدام از اعضاء، بخش مربوط به خود را علاوه بر مطالعه بخش‌های دیگر، دقیق‌تر مطالعه کند. به ترتیب، بخش‌های مختلف کتاب را در جلسه، بحث و بررسی کنید. در این همخوانی، همه اعضای تیم تلاش می‌کنند مطالب کتاب را با کمک یکدیگر، به خوبی دریافت کنند.

۱۱-۲ کتابِ خوب خواندن: در انتخاب کتاب خوب، دقت کنید و هر کتابی را شایسته مطالعه ندانید. مشورت، بهترین راهنمای شماست. این آثار را در دو بخش مطالعات زنان و عمومی، برای مطالعه سفارش می‌کنیم:

۱۱-۲-۱ مطالعات زنان:

- پژوهشی در فرهنگ حیا، عباس پستدیده، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۴.
- زن از دیدگاه امام علی^{علیه السلام}، محمد تقی جعفری.

- زن در آینه جلال و جمال، عبدالله جوادی آملی.
- نظام حقوق زن در اسلام، مرتضی مطهری، قم: صدراء، ۱۳۸۴.

- شخصیت زن از دیدگاه قرآن، هادی دوست محمدی، تهران: بین الملل، ۱۳۸۰.
- آنچه یک جوان باید بداند (ویژه دختران)، رضا فرهادیان و بتول فرهادیان، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۱.

۱۱-۲ عمومی:

- از ژرفایی نماز، آیت الله خامنه‌ای، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، غلامعلی حداد عادل، تهران: سروش.
- تو از بهشت آمدی، فریبا کلهر، تهران: سروش.
- گناه‌شناسی، محسن قرائتی، تهران: پیام آزادی.

آنکه می‌دانی

- همنام گل‌های بهاری، درباره شخصیت پیامبر ﷺ، حسین سیدی، قم: نسیم اندیشه، ۱۳۸۵.
- جلوه‌های رفتاری حضرت زهراء عذر انصاری، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۲.
- آفتاب در حجاب، درباره زندگی حضرت زینب علیها السلام، سیدمهدي شجاعي، تهران: کانون پرورش فکري کودکان و نوجوانان، ۱۳۷۷.
- پروین/اعتصامی، مهناز بهمن، تهران: مدرسه، ۱۳۸۲.
- حدیث بیهاری، حمید انصاری، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیهم السلام.
- استاد عشق، ایرج حسابی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۱۲. خود را آماده ازدواج کنید.

ازدواج را به تأخیر نیاندازید و مقهور گذر زمان نشوید؛ زیرا، ازدواج حادثه شیرین و تحول به یادماندنی دوران جوانی شماست و به فرموده پیامبر ﷺ، هیچ بنیادی در اسلام، نزد خداوند محبوب‌تر از ازدواج نیست.^{۵۲}

با ازدواج، صفا، محبت و شیدایی می‌شکفده و حیاتی سبز، همراه با مسرات معنوی و لذت‌های سالم، آغاز می‌شود. آدمی چنان آفریده شده است که به طور فطری، به ازدواج و سامان دادن خانواده رهنمون می‌شود. کسانی که تن به ازدواج نمی‌دهند و از این «سنّت الاهی» سرپیچی می‌کنند، نوعی خامی در وجودشان باقی می‌ماند و بسیاری از گونه‌های وجودی شان

شکوفا نمی‌شود. به گفتهٔ استاد مطهری، «نوعی پختگی هست که جز در پرتو ازدواج، پیدا نمی‌شود». ^{۵۳} ازدواج اولین مرحلهٔ خروج از خود طبیعی فردی و توسعه‌پیداکردن شخصیت انسان است و کسانی که این دوران را نگذرانده‌اند، تا آخر عمر نوعی خامی و بچگی در آن‌ها وجود داشته است.^{۵۴}

ازدواج کنید؛ زیرا رسول خدا صلوات‌الله‌علی‌ہ و‌آمی‌لی‌ہ و‌سَلَّمَ فراوان می‌فرمودند: «هر که دوست دارد از سنت من پیروی کند، به ازدواج روی آورد؛ زیرا ازدواج [بخشی] از سنت من است.» ^{۵۵} پیامبر صلوات‌الله‌علی‌ہ و‌آمی‌لی‌ہ و‌سَلَّمَ در سخنان خود، از گشوده شدن درهای رحمت آسمانی و وزش نسیم احسان و فیض الاهی، به‌هنگام ازدواج، خبر داده است. ^{۵۶} بی‌تردید، کامل شدن دین فرد را نیز می‌توان جلوه‌ای از لطف خدا صلوات‌الله‌علی‌ہ و‌آمی‌لی‌ہ و‌سَلَّمَ دانست. عشق، مصاحبیت و دستیابی به انتظارات را سه دلیل مهم برای ازدواج شمرده‌اند.

این هشدار، به والدین محترم شما و پیامی به خودتان است که پیامبر صلوات‌الله‌علی‌ہ و‌آمی‌لی‌ہ و‌سَلَّمَ روزی بر فراز

منبر رفتند و فرمودند: «ای مردم، جبرئیل از سوی [خداؤنده] لطیف آگاه، نزدم آمد و گفت که دوشیزگان، به سان میوه‌ها بر درختاند: اگر میوه پخته شود، اما آن را نچینند، آفتاب تباہش می‌سازد و باد، آن را می‌پراکند. همچنین، اگر دوشیزگان به سنّی رسند که آنچه را زنان [از مسائل جنسی] می‌فهمند دریابند، **دارویی جز ازدواج** برای آنان نیست؛ در غیرایین صورت، از فاسدشدن آنان در امان نباشد، زیرا آن‌ها انسان‌اند».»^{۵۷}

۱۳. از ارزیابی خود غفلت نکنید.

همواره به ارزیابی خود پردازید و پیش از آنکه دیگران، شما را ارزیابی و نقد کنند، خویشن را محاسبه کنید؛ زیرا، **زیرک ترین** زیرکان کسی است که پیوسته خود را ارزیابی کند.^{۵۸} پیامبر ﷺ می فرمودند: «**حاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا وَرُبُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تُثَوَّبُوا.**» (= به حساب خود رسیدگی کنید، قبل از اینکه به حساباتان رسیدگی شود و خود را ارزیابی کنید، قبل از اینکه شما را ارزیابی کنند).^{۵۹}

ارزیابی خویشن و دست یافتن به زوایای پنهان شخصیت، موجب می شود که نسبت به خود، احساس **اطمینان بیشتری** کنید.^{۶۰} اگر نقطه ضعفی دارید، به آن توجه کنید و در

ازین بردن آن، بکوشید. یک حلقه ضعیف در زنجیر، خطر بزرگی برای تمام زنجیر است؛ پس، خود را ارزیابی کنید و حلقه‌های قوی را به هم متصل کنید.

بهتر است براساس **معیارها**ی که در اختیار دارید، خود را بسنجید؛ مثلاً تعیین میزان وفاداری به قول‌ها و عده‌ها؛ پایان دادن به کارها در وقت مقرر؛ عمل به تعهدات؛ به پایان رساندن اموری که نیمه کاره رها شده‌اند؛ وارسی کردارها، رفتارها و اعمال فردی، عبادی و اجتماعی.

آنکه مَا

پی‌نوشت‌ها

۱. بقره/۱۲۹.
۲. عبدالله جوادی آملی، توصیه‌ها، پرسش‌ها و پاسخ‌ها، ص ۱۸۵.
۳. احزاب/۳۵.
۴. نحل/۹۷.
۵. نحل/۵۹.
۶. ع حَ عَامِلِي، وسایل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۲۰.
۷. مسنـد احمد، ج ۲، ص ۱۹۱.
۸. وسایل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۰۳.
۹. مجلسی، بخارا الانوار، ج ۱۶، ص ۱۱۰.
۱۰. بخارا الانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۸.
۱۱. شوشتری، انوار النعمانیه، ج ۲، ص ۱۹۰.
۱۲. مشتوى معنوى.
۱۳. تغابن/۹.
۱۴. ابن فهد حلّی، علة الداعی، ص ۱۱۳.
۱۵. بخارا الانوار، ج ۱۶، ص ۲۲۱.
۱۶. مشتوى معنوى.
۱۷. تحف العقول، حرّانی، ص ۸۴.
۱۸. بخارا الانوار، ج ۳، ص ۸۱.

۱۹. آمدی، غدر الحکم، ح ۲۹۹۷.
۲۰. فخر الدین طریحی، مجمع البحرين، ج ۱، ص ۱۱۶.
۲۱. بخار الانوار، ج ۱۹، ص ۳۳۳.
۲۲. منقی هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۳۸۸.
۲۳. ر.ک: قصص ۲۵.
۲۴. احزاب ۵۹.
۲۵. نور ۳۱.
۲۶. شیخ طوسی، السیان، ج ۸، ص ۳۶؛ المیزان، ج ۱۶، ص ۳۶.
۲۷. راغب اصفهانی، المفردات فی غرائب القرآن، ص ۱۵۹.
۲۸. امین الاسلام طبرسی، مجمع السیان، ج ۸، ص ۲۱۷.
۱۹. همان، ۲۹.
۳۰. احزاب ۵۹.
۳۱. سنن ابی داود، ج ۴، ص ۶۲.
۳۲. مرتضی مطهری، مسئلله حجاب، ص ۷۳؛ تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۴۰۱.
۳۳. علی اکبر علویقی، زن در آریهه تاریخ، ص ۱۱۵.
۳۴. محمدی ری شهری، صیزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۹۴.
۳۵. مسئلله حجاب، ص ۱۶۳.
۳۶. مجادله ۱۱.
۳۷. بخار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۶۲.

أَكْفَالًا

- .٤٨. كنز العمال، ج ٩، ص ٢٦.
- .٤٩. نيشابوري، مستدرک حاکم، ج ٣، ص ٣٤٤.
- .٥٠. کلینی، کافی، ج ٢، ص ١٦١.
- .٥١. کافی، ج ٢، ص ١٦٢.
- .٥٢. وسائل الشیعه، ج ١٤، ص ٣.
- .٥٣. مرتضی مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ٣٩٨.
- .٥٤. همان، ص ٢٥١.
- .٥٥. بخار الانوار، ج ١٠، ص ٩٣.
- .٥٦. «فتح ابواب النساء بالترجمه عند النکاح»؛ نوری، مستدرک الوسائل، ج ١٤، ص ١٥٢.
- .٣٨. زهچ البالغه، حکمت ٢٠٥.
- .٣٩. احمد محمد، المرأة في القرآن والسنّة، ص ٣٩.
- .٤٠. ابن أبي الحدید، شرح زهچ البالغه، ج ٢٠، ص ٣٣٣.
- .٤١. اوحدی.
- .٤٢. توبه ٧١.
- .٤٣. اسماعیل بن محمد العجلوني، کشف الخفاء، ج ١، ص ٤٢٢.
- .٤٤. برقی، المحسن، ج ٢، ص ٤٣٥.
- .٤٥. منتوی معنوی.
- .٤٦. حافظ شیرازی.
- .٤٧. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ٨، ص ٤٣٠.

-
۵۷. طوسی، تهذیب‌الاحدام، ج ۷، ص ۳۹۸.
 ۵۸. بخار الانوار، ج ۹۲، ص ۲۵۰.
 ۵۹. ابن طاووس، محاسبة‌النفس، ص ۱۳.
 ۶۰. چگونه بر خویشتن مدیریت کنیم؟، ص ۳۸.

۳۹ کفایا